

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ: на рік 3 руб., на пів-року 1 руб. 75 коп., на 3 місяці 1 руб., окреме число коштує—5 к., подвійне—10 коп.—За кордон—4 р., 1/2 року—2 руб.

Річні передплатники одержать безплатний додаток.

Адреса Редакції: КОНТОРСЬКА, 21.

Телефон редакції—839.

В справах редакції можна бачити від 3 до 5 годин
— ввечора по понеділках, середах та п'ятницях. —

Автори рукописів повинні подавати своє прізвище й адресу. Редакція може скорочувати і змінити статті; більші статті, до друку не ухвалені, переходять в редакції 3 місяці й висилаються авторам їх коштом, а дрібні замітки й дописи одразу знищуються. Рукописи, на яких не зазначені умови друку, уважаються безплатними.

З ПРИВОДУ надісланих до газети ВІРШІВ редакція не листується.

УМОВИ ДРУКУВАННЯ ОГЛОШЕНЬ:

За рядок петіту попередю тексту, або за його місце платиться по 30 к. і по умові.

За рядок петіту після тексту: за перший раз 20 к. і по умові, за другий—10 к.

Хто шукає заробітку, платить за оповістку в 3 рядки 10 к. за раз, при умові друкування не менше 3-х разів.

Жертвуйте на пам'ятник Т. ШЕВЧЕНКОВІ у Київі.

ЗМІСТ: Передовиця. Харьків 23 Вересня (6 жовтня) 1912 р. Вибори до Думи Державної. Порубайміх „Чергове завдання майбутнього національно-культурного будівництва“. Задніпрянець „Н Дніпровське Катеринос. т. Бібліотека“. К. Бич-Лубенський. Дагеротип. З нашого життя.: Вибори до Держ. Думи. З Галичини. Лист Міхновського Лист Гейко. Фел'етон: О. Слісаренко. Моя казка. Кость Цвинтарний „Дрібничка“. А. Шаблинко. Присвячення. А. А. Газен 'егер. Оголошення.

Редакція повідомляє що числа 22, 23 і 24 „СНОПА“ усі вичерпані.

Харьків 23 (6 Жовтня) Вересня 1912 р.

Alia jacta est! Усі розмови, перемови й вагання укінчилися! У виборах до 4-ої, як і в виборах до 3-ої Думи Державної українці в Харькові йдуть цілком самостійно. В добрий час!

Яке значіння цієї події? Насамперед—моральне. На Українців дивилися з права й зліва, їх пильнували заманити до чужого табору, їх вабили широкими обіцянками і все це для того, аби й Харьківські українці вдіяли те, що раз у раз діють українці на Україні Російській, се-б-то, зробилися-б безплатним додатком до якоїсь московської партії чи групи. Але в сю так важну для цілої української справи хвилину Харьківляне виявили глибоке розуміння вищих національних інтересів, виявили політичний такт і далекосяглий світогляд. Вони вибрали той шлях, який єдино можливий в сей історичний момент. Але ухваливши таку постанову, взяли українці й великий обов'язок на себе. І коли вони того обов'язку не виконають, краще-б їм тоді й не розпочинати цілої виборчої кампанії, бо намірене, заповідане, але не зроблене, не закінчене діло більше зашкодить, ніж колиб його зовсім не починали. Сей обов'язок є віддати на своїх виборців поважне число голосів. Коли вже боротьба, то боротьба! Кожен українець повинен пам'ятати, що від його енергії в передвиборчій боротьбі залежить честь і достоїнство української справи. Не треба навіть довго боротись, бо вибори мають відбутись за кілька днів! Отже чим менш часу, тим більшу треба виявити енергію та завзяття. Не тільки до українців треба йти, але до всіх «молоросов»-«хохлов», до всіх, в кім ще не згас остаточно огник української свідомости та національної належности. Треба йти навіть і до тих, в кого сей огник згас вже, треба його наново запалити! Треба

ім сказати, що ми боремось за найсвятіші національні й людські права! Треба йти до всіх, кого ще не споганила ненависть до українства й до його відродженого життя! Треба йти й їм нагадати, що перебуває Україна лютий час і що порятунок наш лежить тільки в нас самих. Тільки в нас самих, а не в чужих. Всесвітня історія, уся без найменшої виключки, вчить нас, що горе тій нації, яка видається під опіку чужої!.

З доброї волі й по зрілій розвазі ступили Харьківці на шлях самостійної роботи. І вже самий сей факт має величезне значіння з психологічного погляду. Схотіли українці бути поважним політичним чинником і вони будуть, бо в своїй хаті, каже приказка, і піч допомагає, а українці ж на своїй землі виступають, де стихія українська є така могутня і де самий воздух напоений українством, хоч і затроєним правдою. Нехай же будуть благословенні ці перші, сміливі й розумні ступні українства по стежці здобуття своїх прав нації й людини. І нехай моральний успіх буде вкупі з українцями, а матерьяльний сам прийде.

Розмови й перемови скінчилися—тепер час праці. Наслідки залежать від нашої праці.

Вибори до Думи Державної 29 Вересня (сентяб.) у Харькові.

Українське громадянство ухвалило по Харькову вибирати на виборців отсих осіб:

По першій курії (з'їзду).

1. **БИЧ-ЛУБЕНСЬКИЙ** Константин Михайлович № 122 по списку, голова Науково-Етнограф. Товариства імени Квітки Основ'яненка у Харькові.

2. **ГАМАЖЕНКО** Олександр Васильович № 324 по списку, інженір-технолог, власник будівничо-торговельного підприємства.

3. **КИСЕЛЕВ** Олександр Дмитрович № 773 по списку, професор Харьковского Універсітету.

4. **МИХНОВСЬКИЙ** Микола Іванович № 1200 по списку, присяжний повірений, гласний Харьківської Городської Думи, голова Ради III Харьковского Товариства Взаїмного Кредіта, видавець часописі «Сніп».

5. **МОРОХОВЕЦ Валерій Євгенівич № 1232** по списку, віце-президент «воздухоплавательного од'їлення Императорскаго Русскаго Техническаго Общества» в Харкові. Власник будівничої контори.

6. **ПОНОМАРЕНКО Василь Мусієвич № 1438** по списку, гласний Харківської Городської Думи, купець.

По другій курії.

По I-му відділу.

7. **СЕРДЮКОВ Євген Наумович № 10190** по списку, інженір-архітектор.

По II-му відділу.

8. **НИКОЛАЄВ Олексій Олександрович № 7919** по списку, зубний лікар, виборець до 1 та 2 Думи.

Виборчі записки повинно писати мовою російською... В записках повинно чітко та виразно вписати ім'я власне, ім'я по батькові й призвище кандидатів і зазначити № по офіційно опублікованому списку виборців. Призвища кандидатів можуть бути написані рукою або видруковані. Вибори по першій курії мають відбутись у Біржевому Будинку, по 1-му відділу 2-ої курії у Городському Будинку і по 2-му відділу 2-ої курії на Петинській вулиці в будинку Городської реальної школи.

С. Порубайміх.

Чергове завдання майбутнього національно-культурного будівництва.

Скільки існує періодична українська преса, а до сього часу не було в ній члєновного обмірковування напруму праці, як би мовити, катихизису для нашої свідомої, «нутром» національної інтелігенції.

Правда, в «Раді» колись пробувано говорити про потребу для народу лубочних виданнїв на українській мові. Але тільки зачеплено питання, та тим і закінчилось. Ні виразности, ні обгрунтування своїх думок не довели. Оце недавно, тож таки

О. Слісаренко.

(Ользі С—чевій).

Моя казка.

Хвилі в житті випадковій,
Хвилі прозорій мойй
Сплів я в задумі ранковій
Казку із мрій...

* * *

Блукаю я в ночі, в гаю
І думу думаю своєю...
Спинає легіт тихий льот
В тиші задумливих болот
І, нахилившись до води,
Шука таємнії сліди...
Спинає він нечутний льот,
Спинає льот серед болот
І на квітки гада річні:
Чи зійде сонечко, чи ні?

в «Раді», цілком слушно була висловлена думка про потребу духовної страви, в розумінні друкованного матеріялу, для нашої середньої інтелігенції. «Дорога не така слизька, як з лубочними виданнями, і авторів цілком удалося послідовно й обгрунтовано довести свою думку.

Всім українцям відомо, що в містах на території України і по за її межами, не тільки нема ні яких надвірних ознак українства, а навіть і духом українським мало пахне.

Українська інтелігенція, як молодшої генерації, так почасти і старшої, не і без катихизису розуміла і щоб хоть як небудь, хоч трошечки затулити цю прогалину, почала в містах засновувати «просвіти», «клуби» і різні драматичні гуртки. Де яким гурткам пощастило: вони мали свою весну, де які адміністрація закрила, які самі закрились, а більшість ледві живіють. Отут і прийшло свідомій українській інтелігенції стукнутись лобом об стіну.

Вона побачила власними очима, що нема з ким працювати.

Часто чути по наших газетах скарги на наше ледарство, на нашу «піч» і взагалі на нашу українську владу. Давно вже пора ці українські прикмети здати в архив. Виною тут не ледарство і не українська «піч» і влада, а наше безлюддя.

Наш пересічний інтелігент більше читає й більше працює на громадській роботі, чим такий же пересічний інтелігент других національностей, а поодинокі особи прямо знесилюються од праці, а всетаки призвище пічкурника йдосі носить. Добре розуміє свідомо українська інтелігенція нової формації, що без українзації на території України міст, національна справа буде посуватись уперед черепашчними кроками. Щоб завоювати законодавчим шляхом право на націоналізацію хоч початкової школи, потрібні озброєні знанням оборонці, а таких оборонців в більшості дає тільки місто.

Так, це все зрозуміло. Але тільки цього чогось не розуміють, чи може по лицемірству не хотять розуміть українці старшої генерації. Непереможні закони соціального життя випихають із сел в міста селянську пролетарську інтелігенцію. Одинокі репрезентанти цієї інтелігенції частенько звертаються до старих, поважних, з соціальним становищем українців з проханням рекомендацій і посади. Що ж би ви думали, що вони приймуть близько до серця критичне становище замляка? Ні вони вам почнуть читати наставлення: «що от мов кидаєте село, а там як раз такі люде як ви потрібні, а через те повертайте уп'ять на село.

І.

* * *

У час злотистого заходу
Легенький вітер налетів
І, сколихнувши тиху воду,
В кущах на березі зомлів...
І наче Радість Вечорова,
Йому всміхнулась хвиля вслід
І полилася срібна мова
В прозоро-ясний небозвід.

* * *

Та хвиля в квітах баговіння
В ночі всміхалася зорі,
У день з злотистого проміння
Низала чисті янтарі,
А ранком з росяного лугу
Летів коханець—Шелест Трав
І в чоло вірною подругу
Між білих лілій цілував.

Звичайно людина хоч і розуміє безглуздість таких миркувань і научувань, але по скромності змовчить; бо говорить поважна й значна, як в українстві, так і в соціальному житті, людина, то нехочеться бути нечемним. Подякує за уділену йому увагу, попрохає вибачення за турботи, тай піде собі до чужинців обивати пороги.

Власно кажучи, мені за мого життя не приходилося турбовати братів по породі. Але пробуваючи довгий час в Петербурзі, як би мовити, в Кублі старого українства, сталося декілька раз бути свідком вищенаведених розмов з земляками і власними ушима слухать подібні миркування. Тут у мене закралось недовір'я до старого українства. По моему, коли вони для українства потреби городської культури і не визнають, то принаймні в них повинно було бути земляцке почуття і розуміння того простого факту, що кому можна в селі жити, той живе, його навіть і не виженеш із села. Як на переселення, так і в міста людей випіра тільки лиха недоля. Чого-ж соціальні верхи других народностей це все розуміють? Ох, та ще й як розуміють!.. Коли закралось недовір'я, то логично наступило і підозріння в нещирості старого українства. Воно в глибині душі небажало буйного розвитку українства. Так було краще. З одного боку фактично ніяких жертв не нести, а з другого бути представником пригнобленої народности і стояти на чолі національного руху. Як кажуть кацапи: «і невинність соблюдає и капиталъ пріобрѣтаетъ».

Власно кажучи, про потребу збільшення нашої свідомої інтелігенції в містах, не треба було признаватися, бо другі народности об цім публично не говорять, а мовчки в життю реально це діло проводять.

Ну, що зробиш, коли у нас це само по собі зрозуміле не зробилось обов'язком і не втілилось в нашу плоть і кров.

Колись в «Раді» вимовлювались думки про українізацію наших інтелігентних родин, а в покійному «Слові» знайшлися люди з осличими головами, що почали з тих думок кепкувати. Знайдуться напевне і тепер такі люди, що із цієї думки по кепкують. Ну що ж, нехай. А може знайдуться і такі, що приймуть їх на увагу.

У нас в національному будівництві, крім красного письменства, нічого незроблено, але робота вже почалась. Цю роботу уже в повітрі можна почути, а невірному конкретно показати.

* * *

Вечірній легіт тихольотний
Спинив свій рух в тиші болотній
І, сколихнувши осоку,
Ліг спочивати, аж до ранку
І слухать дивну колисанку
На ліжку з жовтого піску.
В тиші шепочуться листочки,
Мотають квіти сні в клубочки
І п'ють божественний нектар,
А місяць в урну ночі зноси,
Проміння—злото, срібло-роси
І тче мережки ніжних чар.

* * *

Хтось ридає над водою,
Хоче тихою ходою
І зітха...
Вітер вербоньку колише,
Пестить трави, ледві дише
І стиха.

Потрібні робітники і матер'яли. Всі хто що може повинні нести на будівлю національно-культурного будинку. Ця повинність примусила і мене висловити вищенаведені думки.

Т. Задніпрянець.

Н.-Дніпровське, Катеринос. губ. Бібліотена.

При нижне-дніпровських вагонних майстернях в 1901 р. заходами конторських служащих організовано було малесеньку бібліотеку. Зібрано до неї було переважно книжки, що давалися безплатними додатками при журналах: «Нива», «Родина», «Природа и Люди», «С'верь», «Вокруг Свѣта» і інші. Користувались нею і дехто з робітників, але управа вся була в руках адміністрації. Натурально, що дбать про добір книжок, які давали б робітникові користну поживу духовну—нікому було, справами бібліотеки мало хто цікавився, а хто цікавився, той дбав про власну кишеню, от як наприклад тодішній бібліотекар, д. Красножененко який крім того, що за час свого бібліотекарювання придбав собі дуже добірну хатню бібліотеку, зробив недочоту 94 р. з копійками. Та прийшов інший час і в цілком темній та не свідомій масі робітників знайшлися люди, що забажали собі хоч трохи світла. А побачивши сами, захотіли показати і іншим і от з 1907 року бібліотека стає не тільки власністю служащих та адміністрації, але і робітників. Де-хто з відомих робітників був обраний в раду бібліотеки, зроблено було ревизію бібліотеки, викрито недочот 94 карб. правда, потім подарованих, скинуто бібліотекаря і поставлено іншого, а також почалась праця над підбором користних книжок. За п'ять років свого існування з маленької бібліотеки стала досить солідна бібліотека поділена на кілька одділів між иншим на український та білоруський. Про український та білоруський одділ трохи докладніше ми скажемо нижче, а зараз нам цікаво буде хоч на швидко розглянутись в розвитку бібліотеки взагалі за час, коли вона стала і робітничою, а саме за п'ять років існування. Найголовніше гальмо розвитку бібліотеки було брак коштів.

За користування книжок бралось по 15 коп. за місяць, пересічний читач був 100 чоловік, які разом давали біля 200 карб. які й витрачувались на жалування бібліотекареві (120 карб.) та інші справи, а придбати нових книжок було

В нічку зоряну, чудовну.
Місяць тче туманів вовну
Із роси;
Іх по травах розстілає
І в блакиті зомліває
Від краси...
Хоче, бродє у тремтінні,
В сребристому промінні
Шелест трав...
Прилетів, сказав щось хвилі,
Чути шепіт: «де ти милий
«Пробував?»
Місяць тче тумани сонно,
Пестить промін'єм любовно
Осоку
І розкидав самоцвіти,
Наче дивно барвні квіти,
На піску...

* * *

«Лю-люлі! засни до ранку,
«Всю я ніч простережу

майже ні за що. Рада бібліотеки вишукуючи засоби поліпшення матеріального боку справи між иншим взяла на себе посередницькі операції між робітниками та редакціями часописів, які почали давати бібліотеці відсотки комисові. Крім відсотків загальні збори постановили ще брать з кожного передплатника по 15 коп. за примірник часописі. Нарешті впорядкувались вистави аматорських гуртків, прибуток з яких йшов на користь бібліотеки. Потім плата за читаня книжок замінена була членською вкладою з початку 50 коп. в рік, а потім одного карбованця. Такі операції бібліотеки з року в рік давали все більші і більші прибутки на які поповнялася бібліотека ріжними класіками. В 1911 році оборот бібліотеки був 8649 р. 95 коп. загальний прибуток 472 р. 48 коп. і чистого прибутку було 229 р. 67 к. Членів у бібліотеці в кінці 1911 року було 174 чол. За п'ять років операції бібліотеки дали чистого прибутку, виключаючи придбання за цей час книг, 935 р. 35 к. В 1911 р. витрачено було на книжки та на инші справи 416 р. 04 к. і лишилось грошей на 1 січня 1912 р. 519 р. 31 к.

1911 р. був роком ювелейним: 19 лютого п'ятидесятиліття визволення з кривавого 26 лютого п'ятидесятиліття смерти Т. Шевченка і нарешті роковини смерти Л. Толстого. Зважаючи на це постановлено було між иншим придбать великі масляними фарбами писані портрети зазначених ювілятив се-б то. Царя-Визволителя, Т. Шевченка і Л. Толстого. За п'ять років крім кількох вистав роблених на користь бібліотеки, бібліотека безпосередньо урядила більш десятка лекцій та народніх читань на ріжні теми.

До 1905 року українського руху майже не було чути. Правда, були гуртки аматорів, але вони називали себе «тоже малоросами», свідомих-же українців майже не було зовсім. Але це тільки так здавалось: розтаив лід що тридцять років скоював живуче джерело—народню мову і український рух прокинувся і між робітниками нижне-дніпровських майстерень. Почали дбать щоб українська книжка знайшла собі притулок поруч з книжкою російською в бібліотеці. Довго не здавались «поступові» общероси, але живе життя перемогло своє і в 1909 році в раді був крім кількох українців—перевертнів і один, якого вважали свідомим. Подавались прохання про придбання українських книжок і нарешті на початок придбано було їх на 26 карбованців. В 1910 році в раді було вже два свідомих українці і придбано було ще українсь-

ких книжок на 57 карб. На решті в 1911 році було вироблено каталог поділений на окремі одділи і між иншим і український одділ складений був знавцем бібліотечної справи при близькій участі В. Дорошенка. В цей одділ увійшли й вище згадані книжки та крім того куплено ще було українських книжок на 122 р. Що разом сіклало поважну бібліотеку в 200 з лишком томів кращих наших письменників.

Починаючи з кінця 1909 р. од бібліотеки прочитано було українською мовою 7 лекцій на ріжні теми та 3 народніх читань з малюнками чорівного лихтаря і на решті влаштовано великий концерт пам'яті Т. Г. Шевченка, не рахуючи кількох десятків українських вистав.

З 1910 року в бібліотеку передплатується Л. Н. Вістник та раніш «Рідний край» а в цьому році шей «Українская жизнь».

К. Бич-Лубенський.

Дагеротип.

(Минуле та сучасне: з приводу виборів).

Хтось якось обвинувачував редакцію «Сноп» за однобарвність та одноманітність видділу під назвою «Дагеротип»; та що ж наробиш, коли все наше життя таке, що його ніяким другим засобом інакше і не можна одбити, як на дагеротипній пластинці. Причин тому не мало. Є давнішні причини, на які у нас страшенно люблять накладатись:—«Помилуйте,—кажуть—чи може ж бути наше життя иншим; адміністративні скорпіони, ворожнеча поступовців все це гальмує, все це видає всі фарби, не дає розвою, українській рослині». На скільки тут правди—це зовсім инша річ. Поки що я до цього не торкаюсь. Але є і внутрішні причини, далеко більш болючі, більш страшні через те, що вони примушують хворіти український організм на хлорозіс та моральну імпотенцію—дві страшених хвороби які доводять істоту до смерти. Всім відомо як тут у Харькові, та й по за межами його українство кипіло та грілося мрією про збудування справжнього художнього театру, який яко мога одповідав би домаганням сучасного драматичного мистецтва у можливо найширшому його розумінню. Здавалось, що справа от-от здійсниться; було витворено обрахунок, на чолі справи стали люде, що до фана-

«І казкову колісанку
«Я улюбленій зложу...
Ходять тіні, бродять тіні,
Наче привиди бліді,
І схиляються в тремтінні,
До блискучої води...
«На твої шовкові віі
«Я накличу зграї снів,
«На грудях тебе зогрію
«Між холодних туманів!..
Цілу нічку, аж доранку
Шелест трав в куцах тремтів
І чудовну колісанку
Він коханій тихо плів.

II.

* * *

...Весни давно нема в полях,
Сконало й літо в бур'янах...
Пов'яв, розвіявсь пишний цвіт,
Упало жовте листя з віт...

Із уст засмаглих, комишів
Злітало безліч жалів слів,
А вітер рвав і кидав їх,
Неначе ворогу на сміх!..

* * *

І коли лист останній спав,
Затих у луках шелест трав...
А хвиля в тузі ждала все,
Що він їй казку принесе
І колісанку заспіва,
Коли заснуть квітки й трава...
Та не летів він і вона
В ночі зробилась ледяна..

* * *

І проспівав бурун летючий
Над нею пісню жалібну,
А Промінь соняшний блескучий
Позолотив її труну!..

тизму віддалились сій справі. Ще тротечки—завіса, повинна була одслонитись і виявити чарівне зрище, здійснення мрій. Ще трішечки, кажу. Аж ось—дзень, брязь і все луснуло, як поганий мильний пазур. І од його мильних плюсків у людей що оддавали майже все своє життя цій справі, тільки слези потекли з очей та руки обвисли, як підборкані крила у птахи. Як завжди залунали обвинувачування: як би не Х або не У, то ми б мали театр, а тепер маємо на вітих лише того трохперстія, що зветься дулею. Будемо справедливими—коли куховарили цю театральну справу, Квіткинське Товариство, занадто молоде товариство, мало за півсотню членів. Здавалось, що ті, хто так цікавився справою, повинні були зібратися всі, до одного чоловіка і, не тільки піддержати але винести на своїх раменах важку та складну справу здійснення художнього українського театру. Прийшло ж тільки коло 30 чоловік. З них підписало грошей (коло 2 тисяч карб.) біля 15 чоловік. Справа ж потребувала більш 6 тис. Скажуть—ця справа важка, вона потребує багато грошей та приці—підтримання.— Так, це правда, але, коли так горіло та пекло, коли всі так хотіли, як це здавалось, здійснення мрії, то куди ж поділись останні члени. Скажуть—про між них чимало неможлих людей. Се теж правда. Але є і багаті люде, які кидають свої гроші, Бог зна куди Люде, люде! Прийдіть заможність святому ділові—кричить розпинається сучасний Веда-проповідник—воно вас оживотворить; воно розбудить наш завмерлий нарід.

Навколо все мовчить і чує тільки серцем він, як «амінь» йому камінь під ногами гуркотить.

І знову виникає друга справа, далеко ширша—вибори послів до Державної Думи.

Нема часу, нема вже місія говорити, що потрібно українському народові. Про се вже десятки років говорено більш, чим треба. Навіть праві розкрили очі і зрозуміли, що таке є справедливі домагання українського народу і яким важним колесом повинен він бути у складній машині Держави, коли з нього скинуть гальмо.

Не вже ми не зрозуміємо нього? Невже замість повного числа відгукнеться тільки половина, а до урни з голосами піде тільки чвертина, як у театральній справі.

Невже народ український, як той господарь, що кликав усих друзів до себе на шлюб і, не докликавшись, послав по ворогів, повинен зробити теж саме, а ближній його «далече стає», вчинить плач велій, дивлючись на чужих людей у зви-

чайній нешлюбній одіжці і почнуть говорити: як би не Х або У, то у нас було б весілля, велике свято своїх людей.

Таким чином замість соковитого диспозитива доводиться приймати малюнки нашого життя на дагеротипну пластинку, тускну, мляву, яка видає малюнок тільки при боковому світлі. А як би хотілось взяти велику палітру з різно барвними фарбами і намалювати добру картину свідомости моральних громадських обов'язків, спільности, братерського єднання, хоча б у тих справах, од яких залежить життя України і українського народу. Хотілося, щоб люде хоч на єдиний мент позабули про свої особисті старі рахунки, позбулися Х-ів та У-ів і мали б діло тільки з реальною великістю єдиною для всіх, хто наслідують називати себе українцем—добробутом України. Як би хто знав, як мені осточортіли оці дагеротипи, оці відголоски можливої руїни. *E pur si muove*,.. *Contra spem spero*.

З нашого життя.

Вибори до Державної Думи.

◀ *Вибори до Думи Державної.* Вибори уповноважених од робітників та селян по Харківщині:

1) Українські робітники фабрики Жорж-Борман, Електричної станції, заводу Пістрема обібрали: 1 — *Власенка* Порфирія Іларіоновича, 2 — *Доценка* Михайла Миколаєвича, 3 — *Сидоренка* Олексія Павловича.

2) Селяне волости Основьянської обібрали селянина—українця Григорія Захаровича Передерій; селяне волости Бабаївської обібрали селянина—українця Савустьяна Олексієвича Голосія—відомого земського діяча; члена землеустроїтельної комісії повітової, Жихарська волость обібрали українця—бувшого члена Олексія Григоровича Світличного.

◀ *Вибори до Думи уповноважених* од волосних сходів та робітничих підприємств, для обрання виборщиків депутатів у четверту Державну Думу по катеринославщині, відбулися 16 сентября. Мануйлівський сільський сход уповноваженими обрав Феофана Григоровича Ларина та Хведора Хомича Сторубльова, обох селян свідомих українців. Перший з них був головою мануйлівської „Просвіти“ при першій її заснуванні і його заходами сільський сход постановив дати під будинок товариства землю в крапці місцині села, а другий є головою зараз. Робітники нижнедніпровських вагонних майстерень зійшовшись в числі 432 душ

Коли хочеться плакати, ридати,
Всіх любити, або світ зруйнувати
Або пісню у небо послати,
Або згинуть в безодню спускаючись
З забуттям небуттям обнімаючись...

Кость Цвинтарний.

Дрібничка.

Як ви думаєте, добродію, про майбутні вибори у Державну Думу!

— А, що?

— Та от, бачите, ми хочемо провести вас у виборці, а далі, коли Бог допоможе, то обрати вас; опріч вас немає нікого і нікого не можна—за вас усі голоси.

— Оттак казав сусід Фока сусідові Демкові і страшенно хвилював і нервував його. Всім відомо з дідуся Крилова, що Демко, добра людина, має тільки одну хибу та і то вже не таку вредну—великий хлібосол. І то як піймає добру стерлядку, або щось там інше. На мій погляд се не так зле, але не в тому річ. Оті лукаві розмови сусіди Фоки збене-

А. Шабленко.

Присвячення Л. А. Газен'егер.

Ніт, весна не тоді як зашепчуть діброви.

І пісні навкруги залунають

А тоді, коли ніжні трави шовкові

Прокидаються жить починають...

Коли все і дріжить і тримить,

Коли ближче небесна блакить.

Нам здається... І радо дзвенить,

Голосніше струмок виграваючи

Ланцюги зімові розбиваючи

* * *

Ніт, любов не тоді як серця запалають

І горять в почуванні одному

А тоді, коли душі нудьгують, не знають

Відчого це, чому і обчому...

з 1564 душ всіх виборців, 418 голосами проти 9 обрали уповноваженим од себе свого бувшого робітника і депутата третьої Державної Думи, соціал-демократа Григорія Сергійовича Кузнецова, хоч адміністрація застерігала, що вибори його будуть вважатись недійсними, бо він бувши депутатом позбувся виборчого цензу. Катеринославські майстерні обравши уповноваженого, наказали йому голосувати на виборах за Г. С. Кузнецова. Те саме зробили і робітники інших заводів: „Гвоздільного заводу бувшого Гантке, Бельгійського і Штампального в Нижне-Дніпровському, машинобудівельного, Ланге, і Шодуара в Амурі і Брянських заводів у Катеринославі.

◀ *Ювілей М. А. Кузьменка.* З октябрю минає 50 років з дня народження українського громадського діяча й письменника М. Л. Кузьменка. З приводу цього мануїлівська „Просвіта“ постановила вшанувати його ювілеєм, для чого обрала комісію, яка повинна скласти програму шанування і оповістити про це ювілята. Шанування має відбутись 6-го октябрю.

◀ У Волчанську українці проводять до Думи державної для Стелу.

◀ Вийшло ч. I українського педагогічного часопису „Учитель“. Зміст: Від видавництва. Іван Ющишин: Жан Жак Руссо. Я. Ф. Зеленкевич: Вільна школа. Стефан Ковалів: Методична оцінка шкільного підручника п. з. „Рахунки для шкіл народних“ ч. IV“, 1911. Володимира Вільшанецька: Будуча жіноча виділова школа. Критика і бібліографія. Звіт із загальних зборів т-ва „Взаїмна Поміч Учительська“. В обороні прав нашої мови. До Вп. авторів, накладчиків і видавців. Оповідка. Оголошення. „Науковий додаток“. Іван Франко: Смерть Олега і староісляндська зага про фатального коня. Ф. Унжин: Вулкан серед вічних ледів. А. П.: Тайни єгипетських пірамід. Всячина.

◀ В Петербурзі, на Василівському острові (третья лінія, д. 24) одкрито „Українську книгарню і базар“, де можна знайти усі українські книжки, а також кустарні вироби в українському стилі—ткацькі, керамічні, дерев'яні. Бажано було б, щоб наші видавці звернули увагу на нову книгарню і давали їй можливість у свій час набувати усі наші книжкові новинки.

◀ *Нові українські часописи.* У Львові стало виходити *Учительське Слово*, орган учительської організації „Взаїмна Поміч“. Поки-що виходить часопис раз у місяць, а з Новим Роком буде виходити частійше. Коломійський *Прапор* більше не виходить.— В Нью-Бріген (Злучені Держави) вийшло 1. ч. національно-релігійної часописі *Америки*, яка є органом ньюйорської запомогової організації „Провидіне“.

◀ *Україніса в чужих виданях.* В Москві організується так званий „Старобрядчеський Інститут“, себто висша богословська школа старобрядчеської віри. З сеї причини в журналі *Церкові*

поміщено кілька програмових статей, з яких одна торкається й Українців. Ось А. Рибаків в просторій статі п. н. „Виховане та освіта в староруській школі“ (ч. 15) дає характеристику нашої старої школи. Староруська школа, по його думці, давала не тільки освіту, але й виховувала молодіж. Віда тільки в тім, що мала вона досить вузьке завдане, частенько надто старі ідеї, а до того робила се кецькими методами навчання та відносилася надто строго до учеників. Отже давала багато релігії, але зовсім не знайомила з життям. Натурально можна не з одною думкою з сеї статі не годитися; та вона загалом богата змістом і цікава. Дещо мусіла й сама редакція замітити, а власне, що ми знаємо надто мало стару Русь, щоби робити такі певні висновки, яксе робить Рибаків а далі не потреба забувати й історичної перспективи. Бо в тім часі школи ті певно були добрі і з часом, колиб не руйна та московська рука то те, чи українські школи осталися і на далі такими „далекими від життя“, се ще питане.

◀ Нам дуже приємно, що „Рада“ передруквала з „Снопа“ Статтю про Підготовчі збори до конгресу націй у Парижі, тільки жалкуємо, що „Рада“ не подала імені автора Євгена Письменного. Чом се?

3 Галичини.

◀ *Вистава домашнього промислу в Коломиї.* Полтавське губернське земство перший раз бере офіціальну участь в виставі галицької України. І привезла Україна що найкрасні дарунки: килими, вишивки, шовки, ткани і мережані у цввіті такі гарні, такі барвами і композицією тканин та взорів оригінальні, що на тлі побіч розміщених килимів з ткальні п. Федоровича, світіть красою і гармонією барв як на блакиті срібні промінні місяця. Тут м'якість красок, гармонійні лінії тканин і вишивок, на наших галицьких килимах за багато разячих барв, тяжке груповає взорів. Обі половини сеї кабіни вказують нам ясно шлях, котрим йде розвій домашнього промислу, з окрема ткацтва на Україні і в нас. Не завадило-би нашим продуцентам домашнього промислу приглянутися сим витворам домашнього промислу закордонної України і з своїх вражень та спостережень скористати. Згадати треба, що кабіна Полтавського губернського земства має найбільше глядачів, а виставлені предмети найбільший покуп.

◀ *Наук. Т-ва ім. Шевченка у Львові.* На вчорашнім XV з ряду засіданю історично-філософичної секції виголосив проф. Вовк реферат про „Нові знахідки в палеолітичній становищі в с. Мізини на Чернігівщині“. Ще перед тридцятью роками була загално прийнята думка, що найдавніші сліди істования чоловіка на Україні походять що йно з т. зв. неолітичної епохи, початок котрої не сягає дальше поза геологічну аллювіальну добу. Щоби чоловік

явили людину. До сього часу він тільки і дбав про те, ск би наварити доброї юшки та пригостити кого небудь з сусідів. А тут на тобі—виборщик, посол до Державної Думи, жахистник, оборонець народу.

Людина зовсім зачула себе коли не Радамесом, то Ломоназром. Ну а Аїда?

О...о Аїда..., ся чарівна Аїда, смуглява, чорноока, палка. Ну ви всі знаєте, як її звать—ще Тарас Шевченко проспівав уха у своєму Кобзареві.

А тут ще всі голоси за вас!

У хто се каже!—сусід Фока.

А Фока всім відома bestія.

Маленький, худенький, пруткий, сіренький, як ота мишка, що усюди порить, все слуха, все бачить і все зна.

Хіба ж йому не можна віри йняти?

Демко розпустив хвоста, викотив пузо і потрошечку почав готуватись до виборчої боротьби, до праці у Думі. Все йшло чин-чином. Сусіди здоровлять, вітають, тільки bestія Фока кріз вуса щось посміхається. Бачите, Демко уже був послом у третій Думі, тай не один Демко, і щось там напрокудив: не доладу балакав. Пішов він до управи, купив списка, читав його простими очима, читав через окуляри, а Демка Скверномовенка як і не було. Пішов справки наводити, як се так.

— Я ж мовляв, тее і онее, а мене нема. Через що се?

— Так что, кажуть, ніяк не возможно, було помістити—ви 5 років не жили в городі і не платили квартирного налогу.

— Перепрашаю, каже,—я ж був послом у Думі, як же я міг бути у городі.

— То-то й есть.

— Як же я не платив квартирних налогів, коли у мене всі квитанції?

— Вибачайте, кажуть; позаяк ви не жили, квартирний налог платив особисто ваш батько, а не ви.

— Як же я міг платити особисто, коли я був послом і жив у Петербурзі. А живемо ми у двох з батьком в одному помешкані. Він і повинен був платити.

— Так, так. Через те ви і немає права бути у списках.

— Та позволте? Се ж крутіїство.

— Прошу ви подозвольте! Тут присутне місце! Не кричить ніякого тут крутіїства нема. Подивіться в останне роз'ясненя.

Подививсь Демко у останне роз'ясненя, тай почав чухати собі потилицю.

Так ось чого bestія Фока посміхався собі в уса...

міг жити на наших землях вже в ділювіум, се по тодішньому переконанню було виключене хочби тому, що ціла Україна в тих часах десь аж по Львові закрита була північними ледяними, недоступними навіть для найслабшого життя. Одначе найновіші досліді виказали, що в так званій межі-лядіяновій добі, коли то маси ледів уступилися на північ, в свою правітчину, вільні від них простори на українській території ще в ділювіум заяв чоловік. Переконуємося в тім на підставі, віднайденних у нас в кількох місцях, слідів культури т. зв. палеолітичної, остатки котрої найдено в тих самих геологічних верствах в яких найдено кости мамута, носорога і інших незвісних вже тепер звірят. Видко отже, що чоловік разом з ними мусів перебувати на українських землях, а се було не коли инде як ще в ділювіальній добі. Сі останки палеолітичної культури дуже важні для пізнання найдавнішої історії нашої землі. Досі звісно було на Україні сім становищ зі слідами сеї культури. На жаль всі вони досліджені були людьми не фаховими, праці котрих переведені не по науковому, з сеї причини досліді проф. Вовка, переведені на недавно відкритій палеолітичній стації в с. Мізині, заслугоють на спеціальну увагу наукового світа. Розкопки роблено там в 1909 і 1911 р. Під грубою верствою чорної землі і жовтої глини т. зв. лессу, лежала тоненька, бо ледви кілька сантиметрів висока, верства червонової глини. В ній як раз найдено остатки людських знарядів, у виді обромлених кісток і кремінчиків, котрі лежали побіч костий ділювіальні звірят. Верству сю назвیم верствою культури. Цілої її ще досі не розкопано, але і так найдені в ній вже предмети вказують, що маємо тут діло з важними нахідками палеолітичної епохи, з нахідками незвичайно богатими. Самих кремінних знарядів найдено до тепер вже кілса тисяч. Між ними вирізнити можна отсі типи: Скребачки, протички чи привертачі, різці, пилки і маленькі кремінці геометричних форм. Найдено також декілька нуклевсів, себто сирого кремінного матеріалу, з якого відбиті вже зістали різні знаряди. Одначе не ті кремінні вироби заслугоють на спеціальну нашу увагу, багато цікавіші для науки є різного рода оброблені кости звірят. Між ними подібуюмо шила, голки з дірками, интересна спеціально голка орнаментована, топір з оленячого рогу, а що найважніше пам'ятки штуки ділювіального чоловіка. Звісні вони були головню з нахідок західно-європейських. Там відкрито досить велику кількість мамутячих кісток, прикрашених ритими рисунками звірят. Щось подібне найдено і в нашій археологічній стації. На куснику кости видні сліди зображення чогось в роді оленя. Сліди се одначе дуже незаметні, і дехти з повною слушністю може сумніватися, чи се случайно не випадковий твір природи. Але вже ніхто не може сумніватися про правдивість різьби цілого птаха. Се різьба трохвимова, а зроблена незвичайно елегантно. Дзьоб, туловище і хвіст віддані зовсім реально; спеціальну увагу звертає на себе орнамент, поміщений на спідній стороні птаха. Пригадує він геометричні рисунки пізніших передісторичних епох, рисунки т. зв. гальштадської, вже залізної епохи. Чогось подібного не найдено ще досі в цілій Європі. Ніде инде як лише в нашій стації не натрафлено також на цілу, тепер вже на жаль дещо ушкоджену, кістяну бранзолету прикрашену також подібним орнаментом. Ті дві річі—кілька птахів і ся бранзолета, так оригінальні і незвісні досі для палеолітичної епохи, що надають вони відкритій проф. Вовком стації в с. Мізиня європейське значіне.

Високоповажаний пане Редакторе!

Не маючи змоги кожному відповідати окремо, прошу Вас видрукувати сього мого листа, який нехай буде відповіддю на численні звернені до мене запитання, чому я був неприхильний заснованню українськоко художнього театру в Харкові і нащо я «вжив усього мого впливу, аби ся справа розвалилася».

Ніколи не був я неприхильним думці засновання художнього українського театру і хто думає інакше, той помиляється. Навпаки, я нарівні з другими прирік мою участь в фінансуванні справи, бажаючи внести й свою вкладку в певній сумі грошей. Справа не пішла не через те, що та або інша людина не хотіла театру, але тому: 1) що справа була надумана дуже пізно, 2) що т-во ім. Квітки-Онов'яненка цілком не мало грошей, аби сю справу полагодити.

Повернувшись до Харкова в середині серпня, одержав я запросини на засідання Ради Т-ва Квітки і тут дізнався, що наші корифеї пані Занковецька та пан Саксаганський

ласкаво згодилися працювати в театрі т-ва Квітки і що ся згода влила в серця Харківських українців віру й захоплення справою. Проте ся згода, як і можлива згода пані Затиркевичевої—була тільки принципіальною і доти ні в які конкретні форми по вилілася. Д-ій Саксаганський просив зовсім слушно, щоб йому відповіли рішуче, чи справа піде чи ні і наперед зазначив, уникаючи непорозумінь, що в фінансовій стороні справи він не прийме ніякої участі, а може вступити тільки на певне жаловання і просив справу не зволікати, бо його ангажують до інших труп.

Се було, коли не помиляюся, десь коло 20 серпня с. ст. Тямуці люде казали вже тоді, що справа не може бути полагоджена, бо на 1 Вересня треба мати вже все улаштоване, а тим часом: 1) Театр не був найнятий; 2) з артистами не було підписано ні одного контракту; 3) у касі товариства Квітки на сю ціль не було зложено ні одного шага, а замість того була обіцянка де-кількох людей пожертвувати на справу 600—700 р. та позичити на справу 600—700 р.; 4) зроблений провідниками ідеї театру обрахунок обіцяв в кінці сезону 2000 р. дефіциту, який мало-б то громадянство поповнити шляхом «розкладки».

Коли спитали моєї думки як людини «свіжої» (бо я тільки що повернувся з-за кордону) я щиро побажав успіху, але висловив сумнів, чи справа піде, коли ще досі нічого-сьенько не зроблено, а до каси не зложено а ні шага. Привідники запевнили, що гроши будуть зібрані в потрібній сумі, що артисти є вже зазначені й ждуть тільки контракту і що театр може бути хоч зараз найнятий. Казали, що хоч театральне помешканне справді є мале, тісне, не дуже гарне й у закутку города, але участь наших корифеїв змусить, безперечно, глядачів не зважати на сі невігоди й часто одвідувати театр.

Почуваючи себе цілком не тямущим в справі театрального підприємства, я голосно сказав се і просив вибачення за мої сумніви.

Минуло де-кількі днів, рада т-ва одержала ще де-кількі телеграм, портретів та пропозицій від артистів, але каса не збільшилася ні трохи! Знавці театральної справи, з якими я радився, з'ясували мені, що справа стоїть не практично і в такій формі не має вигляду на успіх.

Тоді почув я ляк за долю т-ва імени Квітки, в касі якого в той момент було всього 87 р., коли не лічити спеціального капіталу руб. 700—800 пожертвованого на іншу спеціальну мету.

Адже видатки на театр за сезон виносили-б від 40 до 50 тисячів і щоб розпочати справу треба, що найменше, мати готівкою 10 тисячів руб., бо хоч пані Занковецька та пан Саксаганський згодились грати майже дурно—всього по 500 руб. на місяць, але й такі гроши для порожньої каси т-ва були кольосальні! Та крім головних артистів були ще другорядні, була ще адміністрація, оркестр, хор. і т. д. Роззявили пащу ще й де-які акули. Всіх цих людей треба було оплатити і то, може, й авансами. А насамперед треба було найняти театральне помешкання, заплатити гроши й підписати контракти попереду з власником будинку, а потім контракти з артистами, музикантами, адміністраторами і т. д.

І от тоді для мене зробилося ясным, що літературно-художньо-етнографічне т-во ім. Квітки Основ'яненка повинно і має зробитись театральним антрепренером і поставити своє існування в залежність від успіху чи не успіху антрепрізи.

Небезпека руїни—зважаючи на непрактичність привідників, зробилася в моїх очах грізною. Тоді то я наважився покликати наше громадянство до протверезіння, і голосно сказав, що в успіх такої організації не вірю, хоч і розумів, що роблю не милий для де-яких людей вчинок. Але я хотів врятувати будучність т-ва Квітки Основ'яненка, право

на існування якого здобули фундаторі з такими труднощами і яке тепер було в небезпеці зробитись невишлатним довжником...

Бажаючи, щоб з одного боку прегарна ідея художнього українського театру здійснилася і щоб з другого боку т-во Квітки-Основ'яненка не тільки матеріально не постраждало, але й віддалось без перешкоди виконанню своїх безпосередніх цілей, я запропонував на новому засіданні Ради іншу, на мою думку, кращу форму організації, а саме: цілу матеріальну й адміністративну сторону підприємства повинно прийняти на себе особливе т-во, зложне на підставі закону про комерційні т-ва, а догляд за художньо-артистичною стороною справи прийме на себе особлива художня рада, зложена, як з певної кількості членів комерційного, так і з певної (більшої) кількості уповажнених членів т-ва Квітки-Основ'яненка. Самий театр назвати ім'ям Квітки-Основ'яненка з дозволу т-ва Квітки.

Таким чином т-во Квітки не несло ніякої матеріальної відповідальності, не платило б можливих дефіцитів, але впливало на артистично-ідейний бік справи.

Мою пропозицію радо прийняли зібрані члени т-ва ім. Квітки. При моїй запомозі виробили умови контракта, підписали його в Нотаря, записали в Городські реєстри і, взагалі, виконали всі формальності. По контракту в художній Раді мали прийняти участь: чотири члени комерційного т-ва, Голова ради т-ва ім. Квітки, чотири члени т-ва Квітки, обрані радою того ж т-ва і відомий український маляр п. В. Крім того ще мали бути дорадниками Саксаганський та Занковецька.

Все було добре, але в касі театральній, як не було, так і не прибуло ані шага, театру нізащо було найняти, артисти навіть головні контрагувались з другими більш завчасними антрепренерами, музиканти вимагали підвищеної платні і... в серця привідників закралася зневіра, а потім і рознука, бо вони побачили, що одно се говорити слова, а друге се робити діла. Усім стало ясно, що гарна ідея художнього театру з фінансового боку була оперта на пісок і трактована була лехковажно.

Але перед тим без потреби було багато нароблено гвалту та шуму на цілу Україну, справа набула великого розголосу.

І от щоб вийти з прикрого становища, щоб не було обвипування за лехковажно роздуге діло, вигадано злобну легенду, наче-б то одна людина зруйнувала цілу справу, добре налагоджену та гарно обмірковану.

І тая людина був я низчепідписаний

Микола Міхновський.

С. Гейко.

М. Костянтиноград, на Полтавщини.

3-го, 4-го і 5-го сентября у нас відбулась сільсько-господарська виставка. Найкращі експонати і найбільше числом були виставлені, звичайно, поміщиками. Селяне прийняли дуже малу участь.

Приємно зазначити, що на виставці були упорядковані відділи української книгарні (Київ) і хліборобського журналу «Рілля». Рілля, крім виданої нею літератури, в дванадцять хороше виконаних великих діаграмах подала де що з розвитку хліборобства в Костянтиноградському уїзді.

Розвішані на стінах, прибраних плахтами і рушниками, вони були гарною прикрасою українського відділу.

Через дощ (на перший день), та через те, що виставка відбувалась в буденні дні, глядачів селян було обмаль. Продаж книг ішов мляво. Продано всього на 24 р. 40 к.

Але цікаво зазначити, що хуторянин, який містився рядом з українським відділом, продав всього на 2 карб. 40 к. Це порівняння може бути найкращим показником того, якої книги шукає наш селянин і гарною вказівкою для тих агрономів, які пехтують мовою народа, серед якого живуть вони.

Треба ще згадати, що в Костянтиноградському уїзді в п'ять великих московських сел, одно з яких—під самісіньким містом (1/2 версти). Ті 19 відсотків літератури хуторянина могли як раз прийтись на долю відвідувачів виставки з цих сел.

Книжки, надіслані до редакції „Сноп“.

М. Комарова—Вінок Т. Шевченкові із віршів українських, галицьких, російських, білоруських і польських поетів. (Збірка з примітками) Одеса 1912 року друкарня Акц. Южно-Русского О-ва Печатного Дѣла. Видавництво „Сніп“ ціна 1 р. 50 коп.

Б. Лазаревський—Святий Город. Видавництво Дзвін № 5 ціна 8 коп.

Гаврило Левченко—Князь хорів трагедія на 3 дії та 4 одміни Київ—1912, друк. Акц. Т-ва „Петро Барський у Києві“. Ціна 25 коп.

П. Синиця—Музичні твори до слів Т. Шевченка для співу з црволом фортепьяна: випуск II-й № 1-й.

„Нащо мені врода“ для баритона 40 к.

„Чого мені тяжко?“ для тенора або сопраня 40 к.

„Вітер в гаї нагінає лозу“ для баритона або мецосопрано 40 к.

„Було колись в Україні“ для баритона 40 к.

Листування редакції.

Д-ій Г. Герасимів у Катеринославі. Ваші фел'етони одержали і охоче-б умістили їх коли-б вони були сатірою на наше життя, а не на „октябристів“. Вже давно заборонено писати до теми на „тещу“ та на „октябриста“. Візьміть ви краще наших компатріотів за жабри. Адже в вашому городі діяльність їх досить значна, щоб дати вам тему!..

Д-ій М. Кононенко. Ваша віршована посьята д. С. С—кові пішла в те місце, яке ви їй призначили. Але коли ви бажаєте, то за вашим повним ім'ям ще можна видрукувати.

Д-ій М. Полянський пришліть Вашу адресу.

Д-ій Федір Булат—статті „Відозва до мертвих“ редакція не одержувала. Прохані числа послаємо.

Д-ій Л. Кузнецов Полтава.—Ваша стаття піде в найближчому числі.

Редактор М. Біленький. Видавець М. Міхновський.

ОГОЛОШЕННЯ.

Шукаю місця помічника САДОВНИКА або якоїсь іншої праці. Три роки працював у Оранжереях пана Тарновського, адреса: Федір Черноморець Харків Іванівка Монастирська ул. № 1 кв. Черноморцева № 3.

Доктор Олександра Совачівна жіночі та дитячі хвороби. Приймає від 2 1/2 до 4 1/2 год. що-дня крім свят. Конторська ул. Ч^о 21.

ВИЙШОВ

АЛЬБОМ

„Мотиви Українського Орнаменту“

Художників С. Васильківського та Н. Самокиша друкований у Лейпцигу фарбами, золотом та сріблом.

40 чудових орнаментів.

Рекомендуємо будівничим, альфрейщикам, малярам, різьбярам. Гарно для керамічних виробів та вишивання. Ціна 6 карб. Продається по кращих книгарнях. Головний склад видання: Катеринославська в. Ч^о 69 на Москалівці у Харкові.

Книгарям звичайна знижка.